

24.3.2022

EOAK/663/2022

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki, Esittelijäneuvos Mikko Eteläpää

LAUSUNTO TYÖRYHMÄMIETINNÖSTÄ 2022:1 PAKKOKEINOLAIN MUUTOSTARPEIDEN TARKASTELU, TYÖRYHMÄMIETINTÖ

Oikeusministeriö on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen lausuntoa oikeusministeriön 10.7.2020 asettaman työryhmän mietinnöstä ”Pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu” (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:1). Työryhmän tehtävänä oli tarkastella pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Erityisesti johdonmukaisuussyistä muutokset voivat koskea myös muuta lainsäädäntöä. Työryhmä on laatinut mietintönsä hallituksen esityksen muotoon.

Lausunto on pyydetty antamaan vastaamalla lausuntopalvelussa (www.lausuntopalvelu.fi) julkaistua lausuntopyyntöön. Alla olevat otsikot vastaavat lausuntopyynnön vastauskenttien otsikoita.

Pyydettyinä lausuntonani totean seuraavan.

Yleistä

Pakkokeinolaki (PKL) on kokonaisuudistuksensa jälkeen ollut voimassa kahdeksan vuotta. Nyt käsiteltävänä oleva lain muutostarpeiden yleinen tarkastelu on hyvin perusteltua, kun lain soveltamisesta on saatu riittävästi käytännön kokemuksia. Myös useat tuomioistuinratkaisut ja oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa tehdyt havainnot edellyttävät lainsäädännön kehittämistä. Osin kysymys on varsin teknisluontoisista tai oikeustilaa vain selventävistä muutoksista, mutta mietinnössä esitetään myös useita varsin merkittäviä uudistuksia. Omassa lausunnossani keskityn erityisesti laillisuusvalvonnassa esille tulleisiin kysymyksiin, joilla usein on suoraan merkitystä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Lisäksi kiinnitän huomiota mietinnössä esitettyyn oikeusasiamiehen erityistehtävien näkökulmasta.

PKL 2 luku

Pidän tärkeänä sitä, että pidättämispäätöksen tekemisestä säädettäisiin ehdotetusti laissa. Mietinnössä ei kuitenkaan pohdita, mikä on tämän kirjallisen päätöksen suhde esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun valtioneuvoston asetuksen (EPA) 2 luvun 1 §:ään, jossa säädetään hyvinkin tarkasti siitä, mitä kiinniottamisesta ja pidättämisestä on kirjattava ja miten tuota säännöstä ehkä olisi muutettava.

Totean myös, että mietinnön mukaan olennaista on huomioida sekä pidättämisen yleiset että erityiset edellytykset ja ne tulisi lähtökohtaisesti kirjata vastaavassa laajuudessa kuin vangitsemispäätöksessä (jota koskevaa sääntelyä ehdotettu PKL 2 luvun 10 §:n 3 momentti päätöksen sisällöltään vastaa). Korostan, että laillisuusvalvonnassa ei ole erityisten edellytysten osalta pidetty riittävänä sitä, että kirjataan vain, mistä erityisten edellytysten lajista on kysymys (esimerkiksi että ”on syytä epäillä jatkavan rikollista toimintaa”), vaan että on kirjattu myös ne konkreettiset tosiseikat, joihin tällainen epäily perustetaan.

Yleisemmältä kannalta totean, että pidättämispäätöstä koskeva säännös on muotoiltu noudattaen PKL 3 luvun 10 §:n säännöstä vangitsemispäätöksestä: molempien mukaan päätöksessä on lyhyesti mainittava tiedot, josta ko. henkilöä epäillään ja pidättämisen/vangitsemisen peruste. Sen, että laissa korostetaan perustelujen lyhyttä, voi mielestäni kyseenalaistaa. Molemmissa päätöksissä on kyse vapaudenmenetyksestä ja verrattuna esimerkiksi PKL 10 luvun mukaisten päätösten sisällön sääntelyyn, näille päätöksille säädetyt vaatimukset ovat varsin ohuet.

Vielä totean pitäväni kovin pitkänä aikana päätöksen toimittamiselle mietinnössä mainittua vuorokautta. Lähtökohtaisesti päätöksestä tulisi pyrkiä antamaan jäljennös samalla tai hyvin pian sen jälkeen, kun pidättämisen syy ilmoitetaan. Kun päätöksen sisällölle ei aseteta kovin mittavia vaatimuksia, sen tulisi olla varsin nopeasti laadittavissa eikä mainitusta vuorokaudesta pitäisi muodostua pääsääntöä. En näe, että poikkeuksellisessakaan tapauksessa päätösjäljennöksen toimittaminen voisi kestää yli vuorokautta.

PKL 3 luku

Tältä osin ei ole lausuttavaa.

PKL 4 luku

Totean, että olen päätöksessäni EOAK/7510/2020 todennut, että yhteydenpidon rajoituksia koskeva lainsäädäntö oli epäjohtonmukaista yhtäältä kirjeenvaihtoa ja toisaalta tapaamisia ja puheluita koskevien yhteydenpitorajoitusten suhteen sekä epäselvää siinä, minkälaista tapaamisten ja puheluiden valvontaa voidaan määrätä ja tehdä. Kun kysymys on perusoikeuksien rajoituksista, niiden sisällöstä tulisi säätää täsmällisesti ja tarkkarajaisesti laissa. Laki oli epäselvä myös valvontavastuun ja -toimivallan osalta.

Ehdotetut säännökset korjaavat tilannetta vain osin. Mietinnössä on käytännössä rajoitettu tarkastelemaan vain tuomioistuimen osuutta ja PKL:a, vaikka vapautensa menettäneiden yhteydenpidon rajoituksissa on kyse PKL:n, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki) ja tutkintavankeuslain (TVL) muodostamasta sääntelykokonaisuudesta. Olisi välttämätöntä tarkastella näiden lakien kokonaisuutta koordinoitusti. Putkalakia ja ilmeisesti myös TVL:a ollaan uudistamassa. Kun ei ole tarkasti tiedossa, miten putkalakia ja TVL:a tullaan näiltä osin mahdollisesti muuttamaan, mietintöön on otettava kantaa niiden nykysisällön pohjalta. Sääntelyn onnistuneisuutta voi arvioida lopullisemmin vasta kun kaikki sen osat ovat tiedossa.

Totean kuitenkin seuraavaa.

Ehdotettu ratkaisu on osin hyvinkin selkeä. Tuomioistuin päättää yhteydenpitolajeittain (kirjeenvaihto, puhelin, tapaaminen ja muu yhteydenpito sekä yhdessäolo), rajoitetaanko niitä ja jos rajoitetaan, niin vaihtoehtona on vain täyskielto. Tuomioistuin ei siis voisi määrätä minkään yhteydenpitomuodon voivan tapahtua ”valvotusti”. Mietinnössä ei kuitenkaan ole erityisen vakuuttavasti perusteltu, miksi on valittu tällainen perusratkaisu, joka kaventaa tuomioistuimen päätösvallan alaa ja jättää valvotusta yhteydenpidosta päättämisen yksinomaan poliisille/vankilaviranomaisille. Viimeksi mainitut tekisivät yhteydenpidon rajoituksista päätöksiä, joista ei pääosin olisi muutoksenhakuoikeutta – toisin kuin tuomioistuinratkaisuista. Näin osa ratkaisuista siirtyy pois tuomioistuinkontrollista.

On hyvin ongelmallista, että mietinnössä ei ole tarkemmin pohdittu tuomioistuimen päätöksen suhdetta putkalain ja TVL:n yhteydenpidon rajoittamista koskeviin säännöksiin. Niissä on useissa kohdin mainittu perusteena yhteydenpidon valvonnalle (ja myös jopa epäämislle) vapaudenmenetyksen kohdistuvan toimenpiteen/tutkintavankeuden tarkoituksen vaarantuminen. Sinänsä yhteydenpidon valvonnalle on putkalaissa ja TVL:ssa monia muitakin perusteita, mutta nyt on syytä tarkastella vain edellä mainittua perustetta.

Jos tuomioistuin on esimerkiksi vastoin tutkinnanjohtajan esitystä päättänyt, ettei esimerkiksi tapaamisrajoituksia aseteta, tai jos tuomioistuin ei ole lausunut yhteydenpitorajoituksista mitään, niin voitaisiinko kuitenkin putkalain tai TVL:n nojalla tapaamista valvoa sillä perusteella, että valvomaton tapaaminen vaarantaisi vapaudenmenetyksen kohdistuvan toimenpiteen/tutkintavankeuden tarkoituksen?

Toinen esimerkki: tutkinnanjohtaja on esittänyt puhelimen käytön kieltä, mutta tuomioistuin katsoo, ettei sille ole perusteita, niin voidaanko kuitenkin esim. TVL 8 luvun 6 §:n 3 momentin tai putkalain 6 luvun 6 §:n 3 momentin nojalla yksittäistapauksellisesti puhelu jopa evätä. Perusteena voisi olla juuri sama seikka, jonka osalta tuomioistuin on jo katsonut, ettei perustetta (vapaudenmenetyksen kohdistuvan toimenpiteen/tutkintavankeuden tarkoituksen vaarantuminen) yhteydenpidon rajoitukselle ole. Ks. myös putkalain 6 luvun 2 §, 6 luvun 5 § 1, 6 luvun 6 § 3, 6 luvun 7 § 1, 7 luvun 1 § 3 ja TVL 8 luvun 2 § 1, 8 luvun 5 § 1, 8 luvun 7 §, 8 luvun 7a § 2, 8 luvun 7b 2, 9 luvun 1 § 3. Pääosin näissä säännöksissä on kyse yhteydenpidon valvonnasta, mutta myös osin yhteydenpidon epäämisestä tai keskeyttämisestä.

Jää epäselväksi, onko mietinnössä lähdetty siitä ajatuksesta, että yhteydenpidon valvonta (ja siinä tehtävät ratkaisut) poliisivankilassa/vankilassa ei ole yhteydenpidon rajoittamista. Joka tapauksessa ongelmana on sekä se, että mahdollisesti poikettaisiin tuomioistuimen jo arvioimassa asiassa sen ratkaisusta ja myös se, että esimerkiksi tapaamisen kuuntelemiselle on putkalaissa ja TVL:ssa tiukat edellytykset, eikä vapaudenmenetyksen/tutkintavankeuden tarkoituksen turvaaminen abstraktina perusteena siihen riitä.

Kun nyt on kysymys PKL:n muutostarpeista, en tässä yhteydessä käy läpi kaikkia putkalain ja TVL:n säännöksiä yhteydenpidosta ja niiden mahdollisia ongelmakohtia (joita käsittelin mainitussa päätöksessäni EOAK/7510/2020). Kuitenkin jos tarkoitus on, että tuomioistuin tekee yhteydenpidosta vain yleispiirteisen (joko – tai) ratkaisun, jota voidaan poliisivankilassa/vankilassa sinänsä sallitun yhteydenpitotavan valvonnan osalta (mutta ei esim. estää tuomioistuimen sallimaa yhteydenpitoa) modifioida, niin tulisi olla hyvin selvää, mitä vaikutuksia sillä on putkalain/TVL:n yhteydenpitorajoitusten soveltamiseen.

Totean, että laillisuusvalvonnassa on esimerkiksi vankiloiden osalta katsottu, että tulee olla konkreettiset, yksilöidyt, yksittäistapaukselliset laissa edellytetyt perusteet sille, että luettaisiin kirje, kuunneltaisiin ja/tai tallennettaisiin puhelu tai kuunneltaisiin ja/tai tallennettaisiin tutkintavangin ja tapaajan keskustelu.

Nämä ovat lähtökohtaisesti kirje/puhelu/tapaamiskohtaisia hallintopäätöksiä, jotka tulee tehdä hallintolain säännösten mukaisesti, mm. kuullen tutkintavankia asiasta. Yhteydenpidon sisältöä ei siis voi valvoa yksilöimättömän tutkinnan vaarantumisepäilyn perusteella. Käsitykseni mukaan esimerkiksi vankiloissa ei myöskään ole juurikaan irrottaa resursseja tällaiseen valvontaan.

Muutoinkin mietinnössä on hyvin kevyesti sivuutettu yhteydenpitorajoitusten valvonnan käytännön ongelmat ja toimivaltakysymykset, joita käsittelin ratkaisussani EOAK/7510/2020 ja jotka siis edelleen jäävät vaille ratkaisua. Mietinnössä todetaan mm. seuraavaa.

”On syytä korostaa, että valvonnan voidaan arvioida tapahtuvan tehokkaimmin siellä, missä valvottavaa henkilöä muutenkin säilytetään. Riittävä asiantuntemus siitä, mitä asioita yhteydenpidossa pitää valvoa, voidaan varmistaa tutkintavastuussa olevien ohjeistuksella valvonnasta vastaaville”.

--

”Perusteltua myös yhteydenpitorajoituksen tarkkarajaisuuden kannalta on, että rajoituksen sisältöön käytännössä vaikuttava rajoituksen valvonta perustuu laintasoiseen sääntelyyn esimerkiksi tuomioistuimen yksittäistapauksellisen harkinnan sijaan. Ehdotuksella varmistettaisiin, että valvonnasta vastaavat vapautensa menettäneiden säilytyksestä vastaavat viranomaiset, joilla on tähän lakiin perustuva toimivalta. Samalla vahvistettaisiin sitä vapautensa menettäneiden perusoikeuksiin kytkeytyvää lähtökohtaa, että vastuu vapautensa menettäneiden säilyttämisestä ja epäillyn rikoksen tutkinnasta tulee olla eri tahoilla.”

Suhtaudun epäillen siihen, että esimerkiksi vankilassa tosiasiallisesti pystyttäisiin poliisin ohjeistuksellakaan tehokkaasti valvomaan esimerkiksi tapaajien keskustelua niin, ettei siinä voitaisi välittää tutkintaa vaarantavaa tietoa. En ole ylipäätään vakuuttunut siitä, että esitetyillä lainmuutoksilla vapautensa menettäneiden oikeusturva ainakaan paranisi, kun tuomioistuinten päätösvalta kapenisi tai että myöskään tutkinta- ja säilytysvastuun erottelu vahvistuisi, kun mietinnössäkin todetaan, että yhteydenpidon valvonta tapahtuisi tutkinnan ohjeistuksella (josta säilytyksestä vastaavat virkamiehet tuskin poikkeaisivat). Pikemminkin lopputuloksena on, että tutkinnasta vastaavilla virkamiehillä olisi tosiasiallisesti aikaisempaa enemmän valtaa päättää yhteydenpidon rajoituksista eli vapautensa menettäneiden oloista. Sääntely ei saa olla sellaista, että poliisivankilassa/vankilassa ”tutkintavastuussa olevien ohjeistuksella” luetaan kirjeet, kuunnellaan puhelut ja tapaajien kanssa käydyt keskustelut. Herää kysymys, kuka tällaisessa tilanteessa arvioi ja on vastuussa yhteydenpidon valvonnan kriteerien täyttymisestä.

Yksityiskohtana totean tältä osin lopuksi, että jos vapautensa menettäneelle määrätään ehdotuksen 4 luvun 1 §:n 2 momentin mukainen ”rajoittamaton” yhteydenpitokielto, tulisi laista ilmetä, että se ei estä esimerkiksi välttämätöntä yhteydenpitoa esimerkiksi viranomaisiin (kuten nyt on perusteluissa mainittu).

PKL 5 luku

Ehdotetun PKL 5 luvun 7 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies (POV) voisi aina päättää matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamisesta, jos matkustuskieltoon määrätty ei vastusta muuttamista (ja kysymys ei ole lain 620/2021 mukaisesta tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä).

Tarkoituksena on perustelujen mukaan, että POV voisi joustavasti lieventää matkustuskieltoa. Tämä on lähtökohtaisesti kannatettavaa, mutta valittu sääntelymalli ei ole ongelmaton. Perustelujen mukaan henkilölle voitaisiin lähettää viesti ja siinä ilmaista vastustusmahdollisuus. Riittävää perustelujen mukaan olisi, ettei henkilö vastusta muutosta. Näin ollen viestiin vastaamattomuus ilmeisesti riittäisi näytöksi siitä, ettei henkilö vastusta muutosta. Mutta miten voidaan varmistua, että viesti on mennyt perille matkustuskieltoon määrätylle?

Pitäisinkin perusteltuna, että laista kävisi ilmi, että POV voi po. tilanteissa vain lieventää matkustuskieltoa ja että tämä edellyttää kohdehenkilön suostumusta (kuten useissa kohdin lakiluonnosta on esitetty menettelykysymyksissä, esim. PKL 3 luku 14 §).

PKL 6 luku

Tältä osin ei ole lausuttavaa.

PKL 7 luku

Mietinnössä ehdotetaan PKL 7 luvun 14 §:ään lisätään säännös omaisuuden palauttamisesta viipymättä siihen oikeutetulle, kun takavarikko kumotaan.

Pidän tätä säännöstä perusteltuna, vaikkakin kyse on vain nykyisen oikeustilan selventämisestä. Säännös toimisi sinänsä nähdäkseni hyvin perustilanteissa, joissa takavarikon kohteen omistussuhteet ovat selvät. Katson kuitenkin, että pelkkä palautusvelvollisuudesta säätäminen ei ole riittävää.

Käsitykseni mukaan takavarikon kumoamisesta tulisi aina myös viipymättä ilmoittaa sille henkilölle, jonka omaisuus tai jonka hallusta omaisuus on otettu poliisin haltuun, jolloin hän voisi reagoida, jos palautus ei toteudu. Aina takavarikon kohteen omistussuhteet eivät ole selviä ja PKL 7 luvun 23 §:ssä on sinänsä säädelty menettely, kun useammat vaativat omaisuutta itselleen.

Voi kuitenkin esimerkiksi olla niin, että poliisi ottaa haltuunsa esineen, jota epäillään rikoksella joltakulta viedyksi, mutta jota ei voida yhdistää tietylle asianomistajalle kuuluvaksi. PKL 7 luvun 23 §:n mukainen julkinen kuulutus on kovin tehoton tapa löytää omistajaa, eikä tällainen kuulutus tavoittane myöskään sitä henkilöä, jolta poliisi omaisuuden on haltuunsa ottanut. Hänellä voi kuitenkin olla perusteltuja vaateita omaisuuden suhteen. Takavarikon kumoamisesta ilmoittaminen mahdollistaisi sen, että hän voisi valvoa oikeuksiaan.

Tähän liittyen totean, että PKL 7 luvun 12 §:n 2 momentin säännös siitä, kenelle takavarikkopöytäkirja on toimitettava ("sille, jonka omaisuus on takavarikoitu"), on nähdäkseni hieman ongelmallinen. Tämä ilmaisu ei kata henkilöä, jonka hallusta omaisuus on takavarikoitu (jos poliisi ei pidä häntä omistajana), vaikka hänellä voi nähdäkseni olla hyvinkin perusteltu tarve saada itselleen takavarikkopöytäkirja. Ennen 1.1.2014 voimassa olleessa PKL 4 luvun 9 §:n mukaan takavarikon toimittajan oli annettava takavarikosta todistus sille, jonka hallussa esine on ollut. PKL:aa uudistettaessa sanamuotoa muutettiin, mutta perusteluja tälle ei ainakaan hallituksen esityksessä esitetty.

Lopuksi totean tämän luvun osalta, että ehdotettu PKL 7 luvun 15 §:n 2 momentti nähdäkseni selkeyttää nykyistä tilannetta ja korjaa sen ongelman, johon kiinnitin huomiota päätöksessäni EOAK/784/2019.

PKL 8 luku

Pidän välttämättömänä, että PKL 8 luvun 18 §:ää muutetaan, kun otetaan huomioon korkeimman oikeuden mm. Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIOS) ja perustuslain 22 §:ään perustuneet, mietinnössäkin mainitut ratkaisut.

Ehdotettu säännös on kuitenkin ongelmallinen. Paikanetsinnän laillisuus voidaan luonnoksen mukaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, jos se on "vaikutuksiltaan tai menettelyltään vastannut kotietsintää". Nämä kriteerit on mitä ilmeisimmin poimittu ratkaisusta KKO:2019:23.

Totean ensinnäkin, että menettelyn "vastaavuus" on hyvin heikko erottelukriteeri. Näin siksi, että PKL 8 luvun 14 §:n mukaan tuossa pykälässä tarkoitettuihin paikkoihin kohdistetussa etsinnöissä (joita tuomioistuinkontrollin ehdotettu laajennus koskee) tulee noudattaa soveltuvin osin kaikkia keskeisiä kotietsinnän menettelysäännöksiä. Menettely siis jo tämän vuoksi käytännössä vastaa kotietsintää.

Korostan myös, että ehdotetun 4 momentin sanamuodon mukaan jo pelkkä menettelyn vastaavuus riittäisi 18 §:ssä muutoin säädetyn soveltamiseen (koska menettelyn ja vaikutusten vastaavuus ovat vaihtoehtoisia edellytyksiä). Näin ollen vaikutuksien vastaavuudella ei olisi merkitystä.

Joka tapauksessa se, onko paikanetsintä ”vaikutuksiltaan” vastannut kotietsintää, on hyvin tulkinnanvaraista ja ongelmallista sekä poliisin että sen kannalta, kenen luona etsintä toimitetaan. Käsitykseni mukaan olisi varsin vaativa tehtävä arvioida, missä tapauksissa etsintä olisi vaikutuksiltaan sellainen, että se voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi (muun muassa EIOS:n soveltamiskäytäntö huomioon ottaen) - kyse on myös esimerkiksi siitä, milloin poliisin tulisi virkavastuulla ilmoittaa oikeudesta saattaa etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi.

Nyt siis esitetään luotavaksi paikanetsinnän käsitteen ”sisään” uusi kategoria etsintöjä: ne paikanetsinnät, jotka vaikutukseltaan tai menettelyltään vastaavat kotietsintää. En pidä tätä tarpeellisena. Katsoisin perustellummaksi, että säädettäisiin, että kaikki PKL 8 luvun 14 §:ssä tarkoitettuihin paikkoihin kohdistetut etsinnät olisi mahdollista saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Sinänsä EIOS:n 8 artikla ei käsitykseni mukaan edellytä tällaista ratkaista ja se ehkä lisäisi jonkin verran tuomioistuinkäsittelyjä (ja toki samalla oikeusturvaa). Keskeistä kuitenkin olisi, että ehdottamallani sääntelyllä vähennettäisiin nähdäkseni olennaisesti säännöksen tulkinnanvaraisuutta (tämä tulkinnanvaraisuus kertautuisi huomioon ottaen esitetty PKL 8 luvun 29a §, jossa on viittaus PKL 8 luvun 14 §:ään). Jo PKL:ia säädettäessä kyseiset paikat katsottiin erityistä oikeusturvaa vaativiksi (kun kotietsinnän menettelysäännökset säädettiin soveltuvin osin noudatettaviksi).

Selvennyksenä katsoisin tarpeelliseksi, että laissa (tai ainakin perusteluissa) todettaisiin nimenomaisesti, että kulkuneuvo ei olisi PKL 8 luvun 14 §:ssä tarkoitettu paikka. Nyt tämä jää PKL 8 luvun 1 §:n 4 momentin ja 14 §:n vertailusta pääteltäväksi.

Tässä PKL:a koskevassa yhteydessä ei ole otettu käsiteltäväksi muussa lainsäädännössä mahdollistettuja etsintätilanteita ja on viitattu poliisilain muutostarpeita koskevaan tarkasteluun. Käsitykseni mukaan tuossa yhteydessä ei kuitenkaan ole tarkoitus käsitellä nyt puheena olevaa tuomioistuinkontrollin mahdollisuutta (esim. poliisilain mukaisten etsintöjen osalta). Sinänsä mietinnössä esitetty ratkaisu, että etsinnän voisi saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, jos se on ”vaikutukseltaan tai menettelyltään vastannut kotietsintää”, olisi samalla tavalla mahdollinen muunkin lainsäädännön osalta: se ei liene muussakaan yhteydessä tulkinnanvaraisempi kuin mietinnön ehdotus PKL:n muutokseksi.

Joka tapauksessa myös muiden etsintätilanteiden osalta lainmuutos on ehdottoman tarpeellinen ja olisi toteutettava viipymättä (huomioon ottaen esimerkiksi KKO:2019:92).

Mitä sitten tulee esitettyyn PKL 8 luvun 29a §:ään, niin ratkaisussa KKO:2018:77 todetun vuoksi on käsitykseni mukaan tarpeen säätää laite-etsinnän tuomioistuinkontrollista. Tältä osin pidän ongelmallisen avoimena ehdotettua säännöstä siltä osin kuin rajanvetokriteerinä käytetään ilmaisua kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitetun paikanetsinnän ”yhteydessä”. Tätä voisi täsmentää esimerkiksi ilmaisulla ”jos laite-etsintä on kohdistettu kotietsinnässä tai... paikanetsinnässä haltuun otettuun tekniseen laitteeseen tai ... tietosisältöön...”.

PKL 9 luku

Mietinnössä ehdotettu selvennys perustuu apulaisoikeusasiamiehen kahteen ratkaisuun (AOA Pajuoja dnro 2296/2/15 ja AOA Pölönen EOAK/6374/2017), joissa katsottiin sallituksi käyttää voimakeinoja epäillyn puhelimen sormenjälkilukituksen avaamiseen.

PKL 10 luku

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan salaisten pakkokeinojen osalta ensinnäkin, että telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevaan perusterikoslistaan lisättäisiin eräitä rikoksia.

Lisäksi ehdotetaan, että telekuuntelu- tai televalvontalupaa ei enää jatkossa – niissä tapauksissa, joissa epäillyn henkilöllisyys on tiedossa – haettaisi ja määrättäisi teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisesti.

Televalvontaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella koskevaa säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi.

Tukiasematietojen hankkimiseen rinnastettaisiin tietojen hankkiminen tietyssä sijainnissa palveluntarjoajan tietokantaan yhdistyneistä tai yhdistyvistä teleosoitteista ja telepäätelaitteista.

Peitellyn tiedonhankinnan toimivaltuutta ehdotetaan jossain määrin laajennettavaksi. Peitetoiminnan käytön edellytyksiin ehdotetaan eräiden rikosten kohdalla lievennyksiä. Ylimääräisen tiedon käyttöä mahdollistettaisiin eräiden uusien rikosnimikkeiden osalta.

Merkillepantavaa on, että pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu näyttää salaisten pakkokeinojen kohdalla johtaneen työryhmän mukaan siihen, että salaisten pakkokeinojen käyttöala tulisi jossain määrin laajenemaan. Sen sijaan näyttää siltä, että miltään osin ei käyttöala supistu.

Pakkokeinoimivaltuuksistakin säädettäessä huomioon otettavia perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä ovat muiden ohella hyväksyttävyyys, mikä sisältää sen, että keinolle on painava yhteiskunnallinen tarve ja suhteellisuusvaatimuksesta johtuva välttämättömyys. Välttämättömyys tarkoittaa sitä, että keinosta aiheutuva perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin. Suhteellisuusvaatimus on oikeuskirjallisuudessa jaettu soveltuvuusvaatimukseen, välttämättömyysvaatimukseen ja suhteellisuusvaatimukseen (Hallberg ym: Perusoikeudet, 2011. s. 157).

Edellä oleva huomioon ottaen olisi toivottavaa, että pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelun yhteydessä olisi kattavasti arvioitu kaikkia salaisia pakkokeinoja siitä näkökulmasta, ovatko ne osoittautuneet tarpeellisiksi ja olisiko niillä saadut tulokset tai niistä saatu hyöty ollut saavutettavissa jollain perusoikeuksiin vähemmän puuttuvalla keinolla. Jos arviossa olisi todettu, että jotain salaista pakkokeinoa ei ole käytetty tai tarvittu taikka jos olisi osoitettavissa, että sama tavoite saavutetaan perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin, perusteltua olisi tällaisen toimivaltuuden sisältävän säännöksen kumoaminen.

Kun soveltuvuusvaatimus ja välttämättömyysvaatimus edellyttävät arviointia toimivaltuuksien tehokkuudesta, olisi tarpeen selvittää, minkälainen vaikutus salaisilla tiedonhankintakeinoilla on todellisuudessa ollut yksilön ja yhteiskunnan turvallisuuteen. Perustuslakivaliokunta onkin ehdottanut lakivaliokunnalle, että se vakavasti harkitsisi selvityksen vaatimista hallitukselta siitä, miten tällaiset uudet toimivaltuudet ovat edistäneet yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Tällaista selvitystä ei ole kuitenkaan vielä tehty, vaikka selvitys oli viimeisimmän tiedon mukaan tarkoitus tehdä esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Olisikin suotavaa, että salaisten tiedonhankintakeinojen vaikutuksesta yksilön ja yhteiskunnan turvallisuuteen tehtäisiin selvitys, sillä näin voitaisiin myös paremmin arvioida salaisten tiedonhankintakeinojen todellista käyttötarvetta ja siten myös sitä, kuinka painava yhteiskunnallinen tarve niiden taustalla on. (Metsäranta: Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja, 2015, s. 105–106)

Siltä osin kuin sääntelystä ehdotetaan poistettavaksi viittaukset suojelupoliisiin, koska suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeinoimivaltuudet on poistettu tiedustelulainsäädännön myötä, ehdotus on perusteltu.

Pykäläkohtaisia huomioita

1 § Soveltamisala

Ehdotettuun muutokseen ”tukiasematiedoista” ”yhdistymistietoihin” minulla ei ole tässä kohdin huomautettavaa. Käsitellen yhdistymistietojen käsitettä enemmän toimivaltuutta koskevan 10 §:n kohdalla.

3 § Telekuuntelu ja sen edellytykset

Työryhmä ehdottaa telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevaan perusterikosltaan lisäyksiä.

Totean, että telekuuntelun edellytyksiä koskevaan perusterikosltaan on vuosien ja vuosikymmenten mittaan tehty lukuisia lisäyksiä. Perusterikoslta on varsin pitkä ja nyt ehdotetun mukaisesti pitenisi entisestään.

Nyt lisättäväksi ehdotetaan törkeää pahoinpitelyä, törkeitä tietoliikenteen ja tietojärjestelmän häirintöjä ja törkeää ampumaserikosta.

Vaikka lisättävät perusterikokset sinänsä ovat rangaistusasteikkojensa perusteella vähintään yhtä törkeitä, kuin mitä listalla jo on, kultakin lisättävältä perusterikokselta on edellytettävä, että kysymys on perustuslain 10 luvun 4 §:n 4 momentissa tarkoitettu tavoin yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavasta rikoksesta. Tällaisten rikosten piiriin kuuluvat perustuslain säännöksen perusteluiden mukaan esimerkiksi huumausainerikokset, törkeät väkivaltarikokset sekä maan- ja valtiopetosrikokset (HE 309/1993 vp, s. 54). Sittemmin yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantaviksi rikoksiksi on luettu muun muassa terrorismirikoksia (PeVL 11/2005 vp, s. 3/), törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä vahingonteko ja tietyin edellytyksin eräät törkeät talousrikokset (PeVL 32/2013 vp, s. 3, PeVL 36/2002 vp, s. 4—5).

Työryhmän perusteluiden (s. 176) mukaan ”[p]erusoikeusjärjestelmään kiinnittyvät hyväksyttävät perusteet onkin löydettävissä sille, että ehdotetut rikokset otetaan telekuuntelun perusterikosten piiriin” ja ”ne vaikuttavat selvästi kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin”.

Minulla ei ole aihetta arvostella ehdotettua lisäystä, vaikka toteankin, että perusoikeuksiin kajoavien toimivaltuuksien lisäyksiin on syytä suhtautua varovaisesti ja lisäyksiä säätää vasta tarkan ja perusteellisen harkinnan jälkeen.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetun tarkennuksen osalta minulla ei ole huomauttamista.

5 § Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Minulla ei ole huomautettavaa 2 momenttiin ehdotettuun luvan voimassa olon alkua koskevaan täsmennykseen.

Työryhmä ehdottaa 3 momentissa muutosta, jossa telekuuntelulupa muutettaisiin teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Telekuuntelulupa ei siten olisi teleosoite- tai telepäätelaittekohtainen niissä tapauksissa, joissa epäillyn henkilöllisyys on tiedossa.

Tältä osin toimivaltuus muuttuisi samankaltaiseksi kuin on siviilitiedustelua koskevassa poliisilain 5 a luvun 6 §:ssä ja sotilastiedustelusta annetun lain 34–36 §:ssä, joissa myös on mahdollista saada lupa telekuunteluun kohdehenkilön hallussa olevaan tai oletettavasti muutoin käyttämään teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen näitä laitteita kuitenkin yksilöimättä. Tiedustelun kohdalla telekuuntelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on ilmoitettava vaihtoehtoisesti ”toimenpiteen kohteena oleva henkilö, teleosoite tai telepäätelaitte”.

Nyt ehdotetussa pakkokeinolain mukaisessa telekuuntelussa vaatimuksessa ja päätöksessä näyttää riittävän aina pelkästään rikoksesta epäillyn mainitseminen niissä tapauksissa, kun hänen henkilöllisyytensä on tiedossa, vaikka tiedossa olisi myös hänen käyttämänsä teleosoitteet tai telepäätelaitteet.

Tällaisessa menettelyssä teleosoitteen ja telepäätelaitteen liityntä tiedonhankinnan kohteena olevaan henkilöön jää tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle.

Telekuuntelun käytössä tiedustelussa tiedusteluviranomaisen on aina tehtävä päätös telekuuntelun kohdentamisesta uuteen telepäätelaitteeseen tai teleosoitteeseen, mikä käytännössä johtaa ilmoituksen tekemiseen tiedusteluvalvontavaltuutetulle (Lohse – Meriniemi – Viitanen; Tiedustelumenetelmät, s. 125). Sen sijaan nyt ehdotetussa pakkokeinolain mukaisessa telekuuntelussa ei näyttäisi olevan minkäänlaista ulkopuolista kontrollia siitä, onko telekuuntelun kohdentaminen uuteen telepäätelaitteeseen tai teleosoitteeseen perusteltua. Toki näissäkin tapauksissa viranomaisen on tehtävä päätös tms. telekuuntelun kohdentamisesta uuteen telepäätelaitteeseen tai teleosoitteeseen, jotta teleyritys voi tehdä pakkokeinolain 10 luvun 63 §:ssä tarkoitetun kytkennän. Kysymys ei kuitenkaan ole ulkoisesta laillisuusvalvonnasta.

Pidän ehdotettua sääntelyä ongelmallisena muun muassa tarkkarajaisuuden ja oikeusturvavaatimusten näkökulmasta.

Mikäli lakia muutetaan ehdotetun mukaiseksi, on esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettuun valtioneuvoston asetukseen tehtävä tarvittavat muutokset siitä, mitä telekuuntelua koskevaan pöytäkirjaan on kirjattava. Pöytäkirjaan tulee kirjata telekuuntelun kohteena olevat telepäätelaitteet ja teleosoitteet ja perusteet sille, miksi näiden katsotaan olevan epäilyllä hallussa tai oletettavasti muuten käytössä.

6 § Televalvonta ja sen edellytykset

–

7 § Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella.

Pykälään ehdotetaan uutta 3 momenttia, jonka mukaan pykälän 1 momentissa tarkoitetun henkilön terveydentila ollessa huonontunut niin, että hän on kykenemätön antamaan momentissa tarkoitetun suostumuksen, esitutkintaviranomainen saisi kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Edellytyksenä olisi lisäksi, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen.

Ehdotuksen taustalla on päätökseni EOAK/3227/2019, jossa nostin esiin kysymyksen, tulisiko pakkokeinolakiin lisätä toimivaltuus ns. suostumusperusteiseen televalvontaan sellaisissa tilanteissa, joissa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltija on joutunut vakavan väkivaltarikoksen uhriksi ja on epäilyllä rikoksen johdosta kykenemätön antamaan laissa tarkoitettua suostumusta, vaikka henkilö ei ole saanut rikoksen johdosta surmansa. Päätös liittyi tarkastuksellani tehtyyn erästä suostumusperusteista televalvontaa koskevaan asiaan, jossa poliisi oli tehnyt ns. kiirepäätöksen. Tapauksessa oli kysymys tapon yrityksestä, jonka johdosta asianomistaja ei siis ollut saanut surmansa, mutta oli teon johdosta kykenemätön antamaan laissa tarkoitettua suostumusta. Voimassa oleva laki ei mahdollista tällaisissa tapauksissa televalvonnan kohdistamista asianomistajan teleosoitteeseen ilman tämän nimenomaista suostumusta.

Totesin päätöksessäni muun muassa, että vaikka epäilyllä vakavan rikoksen tärkeät tutkinnalliset syyt puoltaisivatkin tällaisissa tilanteissa televalvonnan mahdollisuutta ilman suostumusta, vaatisi tällainen sääntely mahdollisesti joitakin lisäedellytyksiä sekä perusteellista arviota ja punnintaa lain valmistelussa ja säätämisvaiheessa.

Nyt ehdotetaan, että missään 1 momentissa mainitussa tapauksessa ei tarvittaisi momentissa tarkoitettua suostumusta, jos henkilö on terveydentilansa vuoksi kykenemätön suostumuksen antamiseen.

Päätöksessäni oli kysymys vakavasta väkivaltarikoksesta, jonka selvittämisen intressi on poikkeuksellisen suuri. Jos ilman suostumusta suoritettava pykälässä tarkoitettu televalvonta mahdollistettaisiin kaikkiin 1 momentissa tarkoitettuihin epäiltyihin rikoksiin, toimivaltuuden piiriin tulisi varsin vähäisiäkin rikoksia. Säädettyä suostumusperusteisesta televalvonnasta eräiden rikosten selvittämiseksi eduskunnan perustuslakivaliokunta antoi arvioidessaan puuttumista luottamuksellisen viestin suojaan erityistä merkitystä sille, että tunnistamistietojen saaminen vaatisi aina tuomioistuimen luvan ja asianomistajan suostumuksen (PeVL 7/1997 vp, s. 2). Poikkeus suostumukseen koski vain rikoksia, jonka johdosta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltija oli saanut surmansa.

Kun tunnistamistietoja vielä tuohon aikaan – toisin kuin nykyään – pidettiin luottamuksellisen viestin salaisuutta koskevan perusoikeuden ydinsisällön ulkopuolelle jäävinä, lienee asiasta säätäminenkin ollut ongelmattomampaa. Perustuslakivaliokunta on sittemmin kuitenkin todennut, että Euroopan unionin tuomioistuimen Digital Rights Ireland -asiassa antama tuomio (8.4.2014, C-293/12 ja C-594/12) on antanut perusteita arvioida jossain määrin uudelleen sähköisessä viestinnässä saatavien tunnistamistietojen suoja luottamuksellisen viestin salaisuuden näkökulmasta. Valiokunnan mukaan käytännössä sähköisen viestinnän käyttöön liittyvät tunnistamistiedot sekä mahdollisuus niiden kokoamiseen ja yhdistämiseen voivat olla yksityiselämän suojan näkökulmasta siinä määrin ongelmallisia, että kategorinen erottelu suojan reuna- ja ydinalueeseen ei aina ole perusteltua, vaan huomiota on yleisemmin kiinnitettävä myös rajoitusten merkittävyyteen. (PeVL 18/2014 vp.)

Edellä olevasta johtuen voi olla ongelmallista säätää ehdotetuin tavoin poikkeuksen koskemaan kaikkia 1 momentissa tarkoitettuja rikoksia. Tämä vaatii mielestäni perusteellisempaa pohdintaa ja arviota siitä, millä edellytyksillä luottamuksellisen viestin suojaan voidaan kajota. Ehdotuksessa (s. 178) on katsottu, että ehdotusta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena, koska säännös olisi tarkasti rajattu kiireellisiin tilanteisiin, joissa toimivaltuuden käyttö olisi välttämätöntä. Pidän vähintäänkin kysymyksenalaisena, ovatko kaikki 1 momentissa tarkoitettut rikokset perustuslain 10 §:n 4 momentin tarkoittamin tavoin siten yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavia rikoksia, että lain muutos olisi ehdotetussa muodossa hyväksyttävissä.

9 § Televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen

Tältä osin viittaan siihen, mitä 5 §:n kohdalla lausuin ehdotuksesta, että sääntely muutettaisiin teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi.

10 § Yhdistymistietojen hankkiminen ja sen edellytykset

Voimassa oleva pykälä tukiasematietojen hankkimisesta ja sen edellytyksistä ehdotetaan muutettavaksi sääntelyksi yhdistymistietojen hankkimisesta ja sen edellytyksistä.

Tätä perustellaan (s. 83) sillä, että sähköisen viestinnän palveluntarjoajat keräävät sijaintitietoa asiakkaidensa telepäätelaitteista ja teleliittymistä omiin tietokantoihinsa. Ehdotuksen mukaan lainsäädännön tulisi olla myös tältä osin teknologianeutraalia. Perustelluksi katsotaan siksi muuttaa säännöstä siten, että se mahdollistaisi tiedon hankkimisen tukiasematiedon hankkimisen lisäksi myös tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan tietokantaan tietyssä määritellyssä maantieteellisessä sijainnissa tallentuneista telepäätelaitteista ja teleosoitteista vastaavilla edellytyksillä.

Mietinnössä jää varsin vähäiselle selostukselle se, mistä asiassa on teknisesti kysymys. Mitä tietoja tukiasematietojen lisäksi ovat palveluntarjoajien omiin tietokantoihinsa keräämät sijaintitiedot asiakkaidensa telepäätelaitteista ja teleliittymistä. Onko esimerkiksi näillä tiedoilla mahdollisuus saada tukiasemakohtaista tietoa tarkempaa tietoa telepäätelaitteen ja teleosoitteen sijainnista?

Epäselväksi jää myös, onko kysymys tosiasiasa toimivaltuuden laajentamisesta ja se, onko voimassa olevan sääntelyn perusteella toimittaessa jäänyt saamatta tietoja, joita perustuslain rajoitusedellytykset huomioon ottaen olisi ollut perusteltua saada rikosten selvittämiseen.

11 § Yhdistymistietojen hankkimisesta päättäminen

–

14 § Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos.

Ehdotuksen mukaan säännös vastaisi pitkälti peitetoimintaa tietoverkossa koskevaa 10 luvun 27 §:n 3 momenttia.

Ehdotusta perustellaan muun ohessa sillä, että tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Ehdotuksessa todetaan, että tietoverkkojen käytön lisääntyessä myös rikollisessa toiminnassa voidaan sinällään arvioida olevan selvä tarve peiteltylle tiedonhankinnalle myös tietoverkoissa.

Suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden mukaisena voidaan ehdotuksen mukaan pitää sitä, että pakkokeinolain sääntelyllä pyritään ohjaamaan perusoikeuksia mahdollisimman vähän loukkaavien pakkokeinojen käyttöön tilanteissa, joissa tarve tiettyjen pakkokeinojen käytön mahdollistamiselle on olemassa, mutta pakkokeinolla tavoiteltu tulos voisi tietyissä tilanteissa olla saavutettavissa myös perusoikeuksiin vähemmän puuttuvilla pakkokeinoilla.

Uusi toimivaltuus voisi ehdotuksen mukaan osaltaan vähentää tarvetta käyttää epäilyyn perusoikeuksiin tyypillisesti enemmän puuttuvaa peitetoimintaa tietoverkossa.

Ilmeisesti näin onkin, mutta kuten ehdotuksessakin muistutetaan, kunkin pakkokeinon kohdalla tulee itsenäisesti perusoikeuspuuttumisen merkittävyys huomioiden arvioida esimerkiksi se, minkälaista vakavuustasoa pakkokeinon käytön mahdollistavilta perusterikoksilta vaaditaan.

15 § Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

–

16 § Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että esitutkintaviranomainen saisi kohdistaa teknistä kuuntelua tekniseen laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta, jos kuuntelu kohdistuu vain tekniseen laitteeseen eikä tilaan, jossa laite sijaitsee. Tarkoituksena on mahdollistaa ns. näppäimistökuuntelu teknisenä kuunteluna silloin, kun kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi eikä kuuntelulla saataisi tietoa siitä tilasta, jossa kyseinen laite sijaitsee.

Tätä perustellaan (s. 88) muun muassa sillä, mitä mietinnön teknistä laitetarkkailua (10 luvun 23 §) koskevassa nykytilan kuvauksessa on todettu. Hallintovaliokunta on nimittäin tarkastellessaan vastaavaa kysymystä ns. siviili-tiedustelulainsäädännön osalta todennut, että tietoverkon ylitse tapahtuvassa teknisessä tarkkailussa ei puututa kotirauhan suojaan, koska toiminnalla ei hankita tietoa siitä tilasta, jossa tiedonhankinnan kohteena oleva laite sijaitsee, vaan yksinomaan laitteen käytöstä ja sisällöstä. Tästä johtuen on valiokunnan mukaan selvää, ettei toimivaltuuden käytön sallittavuuden tule perustua siihen, ovatko laite ja sitä käyttävä henkilö pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa vai eivätkö ole. Hallintovaliokunta on lisäksi kiinnittänyt tuossa yhteydessä huomiota siihen, että teknisestä laitetarkkailusta päättää pääsääntöisesti tuomioistuimien, teknisestä kuuntelusta toimivaltuutta käyttävä viranomainen (HaVM 36/2018 vp s. 45–46).

Edellä olevaan viitaten ehdotuksessa katsotaan, että suojan tarpeen kannalta ei vaikuttaisikaan olevan merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa. Seuranta ei kohdistu sijaintipaikkaan, vaan näppäimistön käyttöön sijaintipaikasta riippumatta. Perustellulta ei siten vaikuta, että näppäimistökuuntelun asemaa pakkokeinona arvioidaan eri tavoin riippuen siitä, missä seurattava toiminta tapahtuu.

Hallintovaliokunta ei em. lausumastaan huolimatta puuttunut nyt muutettavaksi ehdotetun säännöksen sisältöön. Mielestäni edellyttää tarkkaa pohdintaa kotirauhan suojan näkökulmasta se, onko ”merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa”. Onhan joka tapauksessa kotirauhan piiriin tunkeutumista sekin, että ”kuunnellaan” näppäimistöä laitteesta, jota käytetään kotirauhan suojaa nauttivassa tilassa. Ei välttämättä niissäkään tapauksissa, joissa kuunnellaan kotirauhan piirissä tapahtuvaa keskustelua, seuranta suoranaisesti kohdistu sijaintipaikkaan, vaan siihen keskusteluun, jota siellä käydään. Voi ajatella, että näppäimistöä käytetään samalla tavalla kuin keskustellaankin – kaikkein yksityisimmiksi koetut asiat tehdään kotirauhan piirissä eikä voida pitää ainakaan ongelmattomana ajatusta siitä, että kotirauhan suojan tarpeen kannalta ei olisi merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa.

23 § Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknistä laitetarkkailua ja sen edellytyksiä koskevan pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että teknistä laitetarkkailua ei saisi kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään kyseisessä luvussa.

Tarkoituksena on selventää, että sanotun estämättä tekninen laitetarkkailu soveltuu sellaisiin tietoihin, jotka laitteessa ovat ennen tarkkailun toimittamista tai jotka tulevat laitteeseen tarkkailun toimittamisen aikana. Ehdotuksen mukaan perusteltuna voidaan selkeyssyistä pitää, että muotoilussa soveltuvin osin noudatetaan laite-etsintää koskevaa lain 8 luvun 20 §:n 2 momentin muotoilua, koska tarkoituksena on sitä vastaava rajoitus. Esitetyn muutoksen tarkoituksena ei ole muuttaa voimassa olevan säännöksen sisältöä, vaan tarkoituksena on selventää oikeustilaa sanotulta osin.

Ehdotettu säännös, samalla kun sen tarkoitus on ehdotuksen mukaan selventää toimivaltuuden sisältöä, näyttää tosiasiallisesti laajentavan toimivaltuuden soveltamisalaa.

Kun voimassa olevan lain sanamuodon mukaan laitetarkkailua ei saa lainkaan kohdistaa viestin sisältöön ja tunnistamistietoihin, ehdotetun mukaan kielto kohdistuisi ”sellaiseen” luottamukselliseen viestiin, jota koskevan keinon käytöstä säädetään muualla 10 luvussa. Tekninen laitetarkkailu saisi siten ehdotetun muutoksen jälkeen kohdistua sellaiseen luottamukselliseen viestiin, joka on laitteessa etsinnän toimittamisen hetkellä.

25 § Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi rajoitus siitä, että teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Toimintaan soveltuvan laitteen ominaisuuksia ei siten jatkossa rajattaisi. Olennaista tämän sijaan olisi, että pykälän perusteella esitutkintaviranomainen voisi muiden edellytysten täytyessä jatkossakin hankkia teknisillä laitteilla vain teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietoja.

Tätä on perusteltu (s. 89–90) sillä, että teknisten ratkaisujen monipuolistuessa ja kehittyessä perusteltuna ei voida pitää, että pykälässä tarkoitettuun toimintaan tulisi jatkossakin hankkia vain laitteita, joiden tulisi soveltua pelkästään teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Mahdollisena voidaan pitää, että saatavilla ei jossain vaiheessa ole pelkästään tähän tarkoitukseen soveltuvia laitteita, tai että tällaisten hankkiminen ei ainakaan ole kokonaistaloudellisesti perusteltua. Ehdotuksen mukaan ajattelutapaa voidaan lisäksi yleisemminkin pitää vieraana pakkokeinolain sääntelylle, jossa yleisesti painotetaan käytettävien laitteiden ominaisuuksien sijaan sitä, mitä näillä laitteilla saadaan tehdä.

Nyt esitetyt perustelut eivät ole mielestäni riittäviä ja vakuuttavia ehdotetun muutoksen tueksi. Kirjallisuudessa voimassa olevaa rajoitusta on pidetty asianmukaisena: Yksilöintitietojen hankkimista koskevassa sääntelyssä on siis estetty asianmukaisesti mahdollisuus kiertää telekuuntelun edellytyksiä koskeva sääntely (Metsäranta: Poliisin salaiset tiedonhankintakeinot ja yksityiselämän suoja, s. 184).

Poliisilain muuttamista koskevaan hallitukseen esitykseen (HE 266/2004 vp) antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta (PeVL 11/2005 vp) totesi tässä tarkoitettusta laitteesta:

Ongelmallista kuitenkin on, että ehdotuksessa on kysymys sellaisesta teknisestä laitteesta, jolla voidaan esityksen perustelujen mukaan lisäksi siepata viestiliikennettä muutenkin, purkaa salauksia, kuunnella viestien sisältöä ja saada viestiyhteyksien tunnistamistietoja. Tarkoitus on teknisin ja valvonnallisin keinoin varmistua siitä, että laitetta käytetään vain yhteys- ja yksilöintitietojen hankkimiseen.

Tällaisista perustuslain 10 §:ssä turvatus luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaamisen kannalta olennaisista seikoista on valiokunnan mielestä välttämätöntä säätää laissa riittävän täsmällisesti esimerkiksi rajaamalla poliisin oikeus koskemaan ainoastaan sellaista laitetta, jota on teknisesti mahdollista käyttää siten, että vain ehdotetussa säännöksessä tarkoitetut yhteys- ja yksilöintiedot tulevat hankituiksi. Tämä on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

27 § Peitetoiminta ja sen edellytykset

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että epäiltäessä rikoslain 21 luvun 1 §:ssä tarkoitettua tappoa, 2 §:ssä tarkoitettua murhaa tai 3 §:ssä tarkoitettua surmaa peitetoiminnan edellytyksenä ei olisi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Muilta osin peitetoiminnan edellytykset säilyisivät myös näiden rikosten selvittämisessä ennallaan.

Minulla ei ole ehdotukseen huomauttamista nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla. Lienee niin, että mainittujen rikosten kohdalla ei edellytys ”rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi” useinkaan täyty – vaikka murhan yhtenä tunnusmerkistötekijänä voikin olla suunnitelmallisuus ilmaistuna termillä ”vakaa harkinta”. Kun kuitenkin näiden rikosten selvittämisintressi on poikkeuksellisen suuri, ehdotusta voidaan pitää perusteltuna.

28 § Rikoksenteekielto

–

29 § Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

–

31 § Peitetoiminnasta päättäminen

–

35 § Valeostosta päättäminen

–

38 § Poliisimiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

–

39 § Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

–

40 § Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen

–

42 § Valvotusta läpilaskusta päättäminen

–

43 § Menettely tuomioistuimessa

–

48 § Suojaamisesta päättäminen

–

52 § Kuuntelu- ja katselukiellot

–

55 § Ylimääräinen tieto

–

56 § Ylimääräisen tiedon käyttö

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi seuraavat kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevat rikokset: lahjuksen antaminen, lahjominen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja huumausainerikos.

Ehdotusta on perusteltu (s. 95–97) huumausainerikoksen kohdalla osin sillä, että nyt ehdotettujen lisärikosten puuttuminen 2 momentista on voinut johtaa siihen, että telekuuntelutallennetta on voitu käyttää todisteena samassa rikoskokonaisuudessa olevaa törkeästä tekemuodosta syytettyä vastaan, mutta ei perusmuotoisesta rikoksesta syytteessä olevaa vastaan. Osin lisäystä on perusteltu sillä, että perusmuotoinen rikos liittyy monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen.

Lahjusrikosten perusmuotojen ja virkasalaisuuden rikkomisen sekä virka-aseman väärinkäyttämisen lisäämistä on perusteltu sillä, että on ongelmallista, jos esimerkiksi saman rikoskokonaisuuden osallisista telekuuntelutallennetta on mahdollista käyttää ammatti- ja liiketoimintaan liittyvässä kokonaisuudessa vain tiettyjen osallisten kohdalla tai muissakin tapauksissa televalvontatietoja vain osaan osallisista.

Asetelma on ehdotuksen mukaan myös omiaan asettamaan henkilöt eriarvoiseen asemaan. Lisäksi on todettu, että korruptionrikokset ja ammatti- ja liiketoiminnan yhteydessä tapahtuvat virkarikokset, kuten esimerkiksi virka-aseman väärinkäyttäminen, vaikuttavat haitallisesti yhteiskuntamoraaliin ja niiden selvittämisen intressi on suuri. Virkarikossäännöksillä pyritään turvaamaan virkatoimien lainmukaisuus ja riippumattomuus epäasialliselta vaikuttamiselta.

Totean, että ylimääräisen tiedon käytön lisäämisen perusteena se, että ylimääräistä tietoa on voitu käyttää vain osaan rikoskokonaisuudessa epäiltyjä tai syytettyjä vastaan, avaa varsin loputtoman tien ylimääräisen tiedon käytön lisäämiselle. On nimittäin helppoa esittää esimerkkejä rikoskokonaisuuksista, joissa osa on epäiltynä tai syytteessä esimerkiksi telekuuntelun mahdollistaneesta rikoksesta, mutta osa vain lievemmästä rikoksesta.

Mielestäni kysymys ei ole ”henkilöiden asettamisesta eriarvoiseen asemaan”, vaan siitä, että vakavuudeltaan tai törkeysasteeltaan erilaisia rikoksia ja niihin mahdollisesti syyllistyneitä henkilöitä pitääkin kohdella pakkokeinojen ja ylimääräisen tiedon käytön suhteen eri tavalla.

Se, miksi juuri ehdotetut rikokset ovat valikoituneet lakiin lisättäviksi, jää jossain määrin epäselväksi.

Pidän varsin kyseenalaisena, ovatko nyt ehdotetut rikokset perustuslakivaliokunnan (PeVL 32/2013 vp) edellyttämien tavoien vakavuusasteeltaan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin rinnastuvia ja täyttävätkö ne tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa ja nykyisessä 4 momentissa asetetut vaatimukset yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavista rikoksista.

Totean, että ylimääräisen tiedon käyttöä koskevalla sääntelyllä on osaltaan huomattava merkitys oikeusturvan kannalta ja kaikkiin ylimääräisen tiedon käyttöä koskeviin laajennuksiin tulee suhtautua varovaisesti ja asia edellyttää perusteellista pohdintaa.

57 § Tietojen hävittäminen

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka koskisi sellaista ylimääräistä tietoa, joka ei liity rikokseen tai jonka sisältöä ei saada selville. Tällainen tieto saataisiin hävittää jo ennen pykälän 1 momentissa tarkoitettua ajankohtaa, jos epäillylle on kirjallisesti ilmoitettu häntä koskevasta ylimääräisestä tiedosta sekä mahdollisuudesta tutustua siihen ja epäilty ei kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksesta vastusta tiedon hävittämistä.

Mietinnöstä ei käy selville, mitä on ajateltu aikaisimmasta mahdollisesta hävittämisajankohdasta. Ottaen huomioon 10 luvun 60 §:n sääntely salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamisesta ja se, että ehdotettu muutos tietojen hävittämisestä edellyttää aina ilmoittamista epäillylle, lienee niin, että kysymys on ainakin joissain tapauksissa asiasta, joka on jo siirretty syyttäjän syyteharkintaan.

Ainakin niissä asioissa, joissa on kysymys syyteharkintaan siirretyistä asioista, voisi olla perusteltua, että myös syyttäjällä olisi mahdollisuus arvioida sitä, liittyykö tieto rikokseen. Samoin voi olla asioissa, joissa ilmoitus on tehtävä sillä perusteella, että on kulunut vuosi keinon käytön lopettamisesta, mutta jossa esitutkinta on kesken ja jossa syyttäjälle on tehty esitutkintalain 5 luvun 1 §:n mukainen ilmoitus.

58 § Telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

–

59 § Kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittäminen

–

60 § Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

–

65 § Salaisten pakkokeinojen käytön valvonta

–

PKL 11 luku

Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinojen käytöstä alle 15-vuotiaiden tekemien rikollisten tekojen johdosta.

Pidän esitettyä sääntelyä useasta syystä erittäin ongelmallisena.

On totta, että nykyinen laki mainitsee nimenomaisesti vain, että pidättämistä, vangitsemista ja matkustuskieltoa ei saa käyttää alle 15-vuotiaana tehdyn teon esitutkinnassa. Tästä näkökulmasta voidaan sanoa, että ehdotettu sääntely selventäisi tilannetta. Myös minun käsitykseni on, että oikeustilaa ei tule jättää PKL:n esitöiden varaan – jossa esitettyä tulee sinänsä arvioida kriittisesti.

Mietinnössä ei kuitenkaan ole esitetty perusteluja sille, että esitetyn kaltainen yleinen toimivalta käyttää (em. vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja lukuun ottamatta) kaikkia PKL:n pakkotoimivaltuuksia alle 15-vuotiaisiin lapsiin olisi painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa ja välttämätöntä. Esityksessä ei ole nähty mitään ongelmia edes esimerkiksi salaisten pakkokeinojen käytössä.

Käsitykseni mukaan esitystä tulisi tarkistaa niin, että siinä tarkasteltaisiin nyansoidummin sitä, mitkä pakkokeinot todella ovat välttämättömiä alle 15-vuotiaiden kohdalla ja miksi näin olisi. Korostan sitä nyt lausuttavana olevassa mietinnössäkin todettua (s.50) peruslähtökohtaa, että pakkokeinon käytön mahdollinen satunnainen hyödyllisyys joissakin yksittäistapauksissa ei täytä perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvaa välttämättömyyden vaatimusta.

Pelkkä perustelujen viittaus suhteellisuusperiaatteeseen ei missään tapauksessa ole riittävää. Alle 15-vuotiaiden lasten osalta tulisi olla erityinen säännös, jossa korostettaisiin, että pakkokeinojen käyttöä harkittaessa ja niitä käytettäessä tulisi ottaa PKL 1 luvun 2 §:ssä mainittujen seikkojen lisäksi erityisesti huomioon lapsen ikä ja kehitystaso sekä pakkokeinojen käytöstä hänelle koulussa tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä aiheutuvat seuraamukset.

Totean myös, että laillisuusvalvonnassa on havaittu, että esitutkintalain 3 luvun 5 §:n soveltamiskäytäntö – eli milloin esitutkinta alle 15-vuotiaan teosta ylipäätään toimitetaan – ei välttämättä ole kovin yhtenäinen. On vaarana, että myös pakkokeinoja käytettäisiin alle 15-vuotiaisiin hyvinkin vaihtelevasti, jos säädettäisiin näin yleisluontoinen pykälä pakkokeinojen käytöstä. Sinänsä selvää on, että pakkokeinojen käyttö edellyttää aina, että esitutkinta on aloitettu.

Tulisi myös arvioida, olisiko alle 15-vuotiaiden osalta säädettävä erityisiä oikeusturvamekanismeja. Ainakin huoltajan/edunvalvojan tulisi saada tieto pakkokeinoista, jotta hän voi valvoa lapsen etua – ei ole kohtuullista olettaa, että alle 15-vuotias lapsi voisi tämän itsenäisesti tehdä.

Pakkokeinoja koskevan lainsäädännön muutostarpeita, joita mietinnössä ei ehdoteta

Tuomioistuimeen tuonti / etsintäkuulutukset

Mietinnössä on katsottu, että olisi perustellumpaa ottaa muissa hankkeissa kantaa apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen ratkaisussaan EOAK/23/2017 esille ottamiin kysymyksiin säädösperustan selventämisestä koskien poliisin roolia oikeuteen tuotavaksi määrättyjä henkilöitä koskevassa menettelyssä. Totean, että tuossa ratkaisussa pidettiin ongelmallisena myös etsintäkuulutuksia koskevan sääntelyn puutteellisuutta, jonka työryhmä on mietinnössään samoin katsonut voivan paremmin tapahtua tehtäväksi ”muussa yhteydessä”.

Sinänsä työryhmän toimeksianto huomioon ottaen näitä ratkaisuja voi pitää ymmärrettävinä. Pidän kuitenkin tärkeänä, että nämä kysymykset käsitellään viipymättä perusteellisesti ja tulen seuraamaan mietinnössä mainittujen muiden lainsäädäntöhankkeiden etenemistä. Etenkin etsintäkuulutuksiin liittyvät ongelmat ovat toistuvasti nousseet esiin laillisuusvalvonnassa.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettu valtioneuvoston asetus (EPA)

Mahdollisten lainmuutosten edellyttämät muutokset EPA:an tulisi käydä huolella läpi.

Totean, että myös muut kuin pakkokeinolain mukaiset kiinniotot on kirjattu EPA 2 luvun 1 §:n mukaisesti, vaikka tuo asetus on esimerkiksi poliisilain osalta annettu nimenomaan tuon lain 5 luvun 65 §:n nojalla (eli koskien salaisia tiedonhankintakeinoja). Korostan, että kaikkien vapaudenmenetysten kirjaamisen säädöspohjan tulisi olla aukoton.

Pankkitilin takavarikko

Käsittelin ratkaisussani EOAK/7777/2020 pankkitilin ja sillä olevien varojen takavarikkoon liittyviä kysymyksiä. Totesin, että PKL:n esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa tilillä olevien varojen takavarikon edellytykseksi on asetettu se, että takavarikon perusteeseen liittyvä osuus on erotettavissa tilillä olevista muista varoista. Katsoin, että kyseisessä tapauksessa kantelijan tilillä olleiden ja tilille mahdollisesti tulevien varojen osalta ole ollut edellytyksiä takavarikolle. Oli ylipäänsä ongelmallista, mikäli takavarikosta päätetään ilman selvitystä siitä, onko tilillä ylipäätään takavarikoitavaksi soveltuvia varoja. Käsitykseni mukaan tilille mahdollisesti tulevien varojen ”ennakollinen” takavarikko ei ollut pakkokeinolain mukaista. Pidin myös hyvin ongelmallisena, jos takavarikoimalla pankkitili ja verkkopankkitunnukset tekovälineinä tosiasiallisesti ohitetaan em. lainsäätäjän tarkkarajaisuusvaatimus takavarikoitavien tilivarojen osalta. Pakkokeinolainsäädännön tulee olla täsmällistä ja tarkkarajaista. Pidin välttämättömänä, että tässä päätöksessä käsitellyt takavarikkosäännöksiä soveltamiskysymykset otetaan huomioon pakkokeinolakia kehitettäessä ja saatoin huomioni oikeusministeriön tietoon.

Päätöstäni ei ole käsitelty mietinnössä, ilmeisesti aikataulusyistä – päätös annettiin aivan vuoden 2021 lopussa.

Käsitykseni mukaan mainittu tapaus paljasti yleisempiä ongelmia. Saamieni selvitysten valossa on ilmeistä, että poliisi näkee merkittävää tarvetta toimivaltuuksille, joilla rikosten esitutkinnassa voidaan puuttua pankkitilin käyttöön laajemminkin kuin vain takavarikoimalla tilillä jo olevat varat.

Erityisesti verkkorikollisuus, mm. erilaiset tilaus- ym. petokset, yhdistettynä nopeiden rahansiirtojen mahdollisuuteen tuottaa uudentyyppisiä haasteita. Tapauksiin liittyy usein myös identiteettivarkaus, jonka tutkintakeinoja mietinnössä on lyhyesti käsitelty (jakso 2.1.12). Jatkovalmistelussa tulisi em. päätöksessä esitetyn pohjalta arvioida, onko ja millaisia muutoksia tai ainakin selvennyksiä perusteltua säätää nykyiseen PKL:iin.

Kotietsintäpöytäkirja

Nykyinen PKL 8 luvun 19 § edellyttää vain, että etsintämenettely selostetaan pöytäkirjassa ”riittäväällä tarkkuudella”.

Laillisuusvalvonnassa on havaittu, että pöytäkirjat laaditaan hyvin niukasti, eikä niistä käy juurikaan ilmi etsinnän kulku.

Jälkikäteisvalvonnan, mahdollisen tuomioistuinkäsittelyn ja yleisemminkin oikeusturvan kannalta olisi perusteltua, että pöytäkirjan sisällöstä säädettäisiin tarkemmin, joko laissa tai EPA:ssa.

Esimerkiksi etsinnän toimitusaika (ei vain aloitushetki), lain vaatimien ilmoitusten tekeminen, mahdollinen läsnäolon rajoittaminen yms. seikat tulisi merkitä pöytäkirjaan. Samalla voitaisiin korostaa sitä, että etsinnän toimitusmiehenä toimiva poliisimies vastaa pöytäkirjan sisällöstä (ja tutkinnanjohtaja viime kädessä siitä, että pöytäkirja laaditaan).

Muuta

Muilta osin minulla ei ole työryhmän mietinnöstä lausuttavaa.

Lausunnon on PKL 10 luvun osalta valmistellut esittelijäneuvos Mikko Eteläpää ja muilta osin esittelijäneuvos Juha Haapamäki.

Lausunto annetaan siirtämällä edellä oleva teksti otsikkoja vastaaville kentille lausuntopalvelussa (www.lausuntopalvelu.fi).